

RIKU: tukea ja apua rikoksen
uhreille tarjoava valtakunnallinen
järjestö, yli 20 palvelupistettä
ympäri Suomea

Vuodesta 2015 lähtien
erityistukipalvelu ihmiskaupan ja
sen lähirikoksen uhreille (n. 80 %
asiakkaista työperäisen
hyväksikäytön uhreja)

RIKU
RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOURNEN

Toimintaa tukee:
Verksamheten stöds av:

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yleisesti

- Kannatamme lakiesitystä: kiskonnantapaiseen työsyryjintään liittyvän syrjintäelementin tulkintaan liittyä edelleen huomattavia haasteita
- Lakimuutoksella voi olla oikeustilaa selkeyttävä ja täten työperäisen hyväksikäytön tunnistamista edesauttava vaikutus
- Moni HE-luonnosvaiheessa esittämistämme huolista on huomioitu lopullisessa hallituksen esityksessä, mutta esitykseen sisältyy edelleen seikkoja, jotka voivat
 - vaikeuttaa tunnusmerkistön tulkintaa
 - muodostua käytännössä ongelmallisiksi uhrin oikeuksien toteutumisen kannalta
 - pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että työperäiseen hyväksikäyttöön puuttuminen esityksen tavoitteen vastaisesti vaikeutuu.

Kiskonta työelämässä – riippuvainen asema

Hallituksen esityksessä:

”Riippuvainen asema voisi olla seurausta esimerkiksi sukulaisuus- tai perhesuhteesta, velkasuhteesta tai suoraan itse työhön, kuten siihen kytköksissä olevaan oleskelulupaan, liittyvästä riippuvaisuudesta (mikäli asiassa ei olisi kyse ihmiskaupasta). palvelussuhde itsessään ei kuitenkaan automaattisesti merkitsisi työntekijän riippuvaista asemaa tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla.

Rangaistavuus edellyttäisi sen sijaan sitä, että käsillä olisi tavanomaisesta palvelussuhteesta tai tilanteesta poikkeavia olosuhteita, joiden myötä työntekijä olisi riippuvainen palvelussuhteesta tai työnantajasta.”

- Tällaisia ”tavanomaisesta palvelussuhteesta poikkeavia olosuhteita” **ei edellytetä edes ihmiskaupassa.**
- Itse riippuvainen asema ei ole kriminalisoitu, **vaan sen hyväksikäyttäminen** (”epäsuhtaisen taloudellisen edun hankkimiseksi”)

Kiskonta työelämässä – riippuvainen asema

Mikäli tämä hallituksen esityksen tulkinta riippuvaisen aseman täyttymisestä jää voimaan, voi se johtaa jopa siihen, että lakimuutos johtaa työperäiseen hyväksikäyttöön puuttumisen vaikeutumiseen nykytilaan verrattuna, eikä päinvastoin.

Kiskonta työelämässä – selvä epäsuhta

- Lakimuutosta perustellaan sillä, että ”syrjinnän” tulkinta aiheuttaa käytännössä ongelmia, vaikka sekä oikeuskäytännössä että oikeuskirjallisuudessa vakiintunut käsitys, että syrjintä = ”*jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa*” (Yhdenvertaisuuslaki 10 §).
- Kiskonta työelämässä: ”*hankkii tai edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on **selvästi epäsuhteessa** vastikkeeseen*”
- Hallituksen esityksessä ”selvää epäsuhtaa” pidetään vakiintuneena käsitteenä ja sen kohdalla korostetaan tapauskohtaista harkintaa
- Voiko syntyä sama ongelma kuin syrjinnän osalta kiskonnantapaisessa työsyryjinnässä?
- Suurin ongelma ei se, etteikö tuomioistuimissa osattaisi tulkita, vaan se, että kun tunnusmerkistöjä ei täysin osata tulkita esim. esitutkintavaiheessa, **jutut eivät koskaan etene tuomioistuimeen tai edes syyteharkintaan, eikä oikeuskäytäntöä siksi synny**

Kiskonta työelämässä – selvä epäsuhta

Pidämme tärkeänä, että valiokunta tarkentaa mietinnössään ”selvän epäsuhtaan” tunnusmerkistötekijän osalta mahdollisimman konkreettisesti niitä seikkoja, joita sen tulkinnassa tulisi huomioida.

Täten voidaan vähentää sitä mahdollisuutta, että myös näiden uusien rikosten tunnusmerkistöjen tulkinnassa syntyisi merkittäviä alueellisia tai esim. tutkinnanjohtajakohtaisia eroja.

Kiskonta työelämässä – selvä epäsuhta / yksiköinti

- Asiakastyössämme tapauksia, joissa työnantaja jättää monille työntekijöille vain pienen osan palkasta maksamatta tai säännöllisesti purkaa työsuhteita koeajalla hyvin lyhyen työskentelyn jälkeen, eikä maksa palkkaa lainkaan
 - Voi olla kyse suunnitelmallisesta ja kokonaisuutena erittäin tuottoisasta toiminnasta.
 - Jos yksittäisen uhrin kohdalla palkkasaatava kuitenkin jää pieneksi, voi esitutkintaviranomainen katsoa, ettei rangaistavuuskynnys ("selvä epäsuhta") täyty → esitutkintaa ei aloiteta
 - Esitimme aiemmin tällaisen toiminnan huomioimista suunnitelmallisuutena, joka kuuluu törkeän kiskonnan työelämässä kvalifiointiperusteisiin
 - Lainvalmistelija: "kysymys liittyy ja tulee ratkaistavaksi rikosten yksiköintiä koskevien periaatteiden nojalla"
- Kyse ei kuitenkaan siitä, tuleeko asia arvioitavaksi useana rikoksena vai yhtenä rikoksena, jossa on useita asianomistajia, vaan että **jäävätkö nämä tapaukset yksiköinnin vuoksi kokonaan tutkimatta ja rankaisematta, jolloin toiminta voi jatkua**

Kiskonta työelämässä – selvä epäsuhta/yksiköinti

Mikäli jokaista työelämässä tapahtuvaa kiskontaa katsotaan lähtökohtaisesti erillisenä rikoksena, voi se johtaa siihen, että esitutkintoja ei aloiteta, jolloin laajamittaisista hyväksikäyttötoimintaa jää paljastumatta ja pysäyttämättä.

Pyydämme, että valiokunta selventää mietinnössään ehdotettujen rikosnimikkeiden soveltumista tapauksissa, joissa työnantaja hyväksikäyttää suurta määrää työntekijöitä mutta yksittäisen uhrin kohdalla palkkasaatava jää pieneksi.

Rajanveto ihmiskauppaan

Esityksessä:

- *Asia tulisi lähtökohtaisesti arvioitavaksi törkeänä kiskontana työelämässä silloin, kun ”**hyväksikäyttö ei ulottuisi palkanmaksun tai työaikojen noudattamista laajemmalle**”*
 - *Mutta kuitenkin: ”epäsuhtan arviointiin vaikuttaisivat siten myös hyväksikäytettävän ahdingon taikka muiden vastaavien tunnusmerkistötekijöiden laatu -- **esimerkiksi hyväksikäytön vakavuus voisi toisin sanoen kompensoida tietyssä määrin sitä, ettei taloudellinen etu muodostu euromäärällisesti suureksi**”*
- Edelleen osittaista ristiriitaa tai ainakin epäselvyyttä
- Myös pakkotyön käsitettä avataan tavalla, joka saattaa johtaa harhaan
- **Potentiaalisesti suuri heikentävä vaikutus uhrin oikeusasemaan, mikäli ihmiskauppatauksissa käytetään lievempää rikosnimikettä**

Rajanveto ihmiskauppaan

Pidämme tärkeänä, että valiokunta vielä tarkentaa mietinnössään ihmiskaupan ja uusien nimikkeiden välistä rajanvetoa.

Tällä voi vähentää sen todennäköisyyttä, että ihmiskaupan sijaan käytettäisiin uusia rikosnimikkeitä vain siksi, että ne on helpompi näyttää toteen, vaikka kyseessä olisi todellisuudessa ihmiskauppa.

Suhde muuhun lainsäädäntöön - avustajamääräys

HE 220/2022 vp (vastaanottolaki):

- ”auttamisjärjestelmään ottaminen osoittaisi jatkossa nykyistä yksiselitteisemmin, että ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen erikoistuneen viranomaisen näkemyksen mukaan **kyse on ihmiskaupan uhrista**”
- Tämä ”**otetaan soveltuvin osin huomioon** [muiden viranomaisten] **päätösharkinnassa**”
- Auttamisjärjestelmän päätös on myös kv-velvoitteiden mukainen ”varsinainen tunnistaminen ihmiskaupan uhriksi”
- Kuitenkaan tätä ei huomioida esim. harkitessa ROL:n mukaista avustajamääräystä
- Törkeän kiskonnan kohdalla voi nykyään yleensä saada avustajamääräyksen, jos uhrin avustajalla on kokemusta työperäisestä hyväksikäytöstä ja osaa tätä hakea – kaikilla ei ole
- On myös virallisesti tunnistettuja ihmiskaupan uhreja, joiden asiaa tutkitaan kiskonnantapaisena työsyRJintänä

Suhde muuhun lainsäädäntöön – työsuojelun kuuleminen

- Peräänkuulutimme aiemmassa lausunnossamme hallituksen esitykseen viittausta työsuojelun valvontalain 50 §:ään
 - velvollisuus varata työsuojeluviranomaiselle tilaisuus tulla kuulluksi esitutkinnessa
 - syyttäjän velvollisuus varata työsuojeluviranomaiselle mahdollisuus lausunnon antamiseen ennen syyteharkinnan päättämistä
 - työsuojeluviranomaisen läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuinkäsittelyssä
- Mikään näistä ei tällä hetkellä kokemuksemme mukaan toteudu täysin ja kaikissa tapauksissa.
- Työsuojelun johdonmukainen kuuleminen esitutkinnoissa, syyteharkinnoissa ja oikeudenkäynneissä voisi edistää yhdenmukaisten tunnusmerkistöjen tulkintakäytäntöjen muodostumista.

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Toivomme, että valiokunta viittaisi mietinnössään em. vastaanottolain ja työsuojelun valvontalain pykäliin sekä niiden huomioon ottamiseen uusia kiskontaa ja törkeää kiskontaa työelämässä koskevissa prosesseissa.

Erityisen tärkeää olisi se, että auttamisjärjestelmän virallinen tunnistaminen ihmiskaupan uhriksi otettaisiin huomioon ROL:n mukaisesta avustajamääräyksestä päätettäessä.

Vahingonkorvaus

- Oikeushenkilön rangaistus- ja korvausvastuun selkiyttäminen erittäin positiivista
 - Huolestuttavaa: uudet rikosnimikkeet eivät lähtökohtaisesti oikeuta kärsimyskorvaukseen
 - Esityksessä todettu, että **oikeus kärsimyskorvaukseen kuitenkin voi syntyä, vaikka vahingonkorvauslaissa mainittuun oikeushyvään kohdistuvaa rikosta ei lueta syyksi erillisenä rikoksena**, vaan sen katsotaan sisältyvän muuhun rikokseen.
 - Tällä hetkellä törkeästä kiskonnasta on maksettu kärsimyskorvausta sillä perusteella, että sen yhteydessä on loukattu tosiasiallisesti myös vapautta, joka on kärsimyskorvaukseen oikeuttava oikeushyvä – jos avustaja osannut vaatia.
 - Työperäisten hyväksikäyttörikosten osalta kokematon avustaja ei kuitenkaan välttämättä osaa vaatia kärsimyskorvauksia silloin, kun asiaa käsitellään kiskontana tai törkeänä kiskontana työelämässä.
 - Esityksessä: ”työperäinen hyväksikäyttö voi loukata perustuslain 6 §:ssä turvattua yhdenvertaisuutta, koska se kohdistuu pääasiallisesti ulkomaalaisiin työntekijöihin, jotka ovat Suomen työmarkkinoilla usein muita haavoittuvaisemmassa asemassa
 - Tätä ei kuitenkaan mainita kärsimyskorvausta käsittelevässä osiossa.
- **Mikäli mahdollisuutta ei selkeästi mainita lain esitöissä, voi lakimuutos heikentää työperäisen hyväksikäytön uhrin mahdollisuutta saada vahingonkorvauksia**

Vahingonkorvaus

Toivomme, että valiokunta korostaa mietinnössään, että vaikka uusien säännösten ensisijainen suojelukohde on varallisuus, voi työelämässä tapahtuva kiskontarikos tosiasiallisesti loukata myös esimerkiksi syrjimättömyyttä/yhdenvertaisuutta tai vapautta, minkä vuoksi se voi tällä perusteella oikeuttaa uhrin myös kärsimyskorvaukseen.

Muussa tapauksessa on olemassa riski, että lakimuutos heikentää työperäisen hyväksikäytön uhrien asemaa, kun heille maksetaan entistä harvemmin vahingonkorvauksia.

Kiitos!

Pia Marttila

Erityisasiantuntija

Ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelu